ارائه الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی کاهش صید غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان

عباسعلی قیومی[۱]، مسلم دلیری[۲]، فرید جهانشاهلو*[۱]

*jahanshahloofarid@gmail.com

۱- گروه امور فرهنگی، برنامه ریزی امور، دانشکده مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران، ایران، صندوق پستی ۱۶۵۱۱۵۳۳۱۱

۲- گروه شیلات، دانشکده علوم و فنون دریایی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران، صندوق پستی ۳۹۹۵

تاریخ دریافت: آذر ۱۳۹۸ تاریخ پذیرش: خرداد ۱۳۹۹

چکیده

صید غیر مجاز میگو در آبهای استان هرمزگان موجب وارد آمدن خسارت‌های زیاد به بیش از سه هزار صیاد و نیز افرادی می‌شود که به طور غیر مستقیم در زمینه صنایع فرآوری، بسته‌بندی و صادرات این آبزی فعالیت دارند. مطالعه حاضر با هدف ارائه الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی کاهش صید غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان، صورت گرفت. روش انجام تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی بود و به شیوه پیمایشی انجام پذیرفت. جامعه آماری در این مطالعه شامل متخصصان و کارشناسان شیلات استان هرمزگان بود. روش جمع‌آوری داده‌ها براساس پرسشنامه و نیز مطالعه مستندات و پژوهش‌های صورت گرفته بود. نتایج حاصل از بررسی معیارهای اصلی نشان داد که معیار"مدیریت و برنامه‌ریزی" با وزن ۰/۲۷۷ دارای بیشترین اهمیت و معیارهای "مسائل فرهنگی"، "آگاهی‌بخشی"، "آموزش"، "مشارکت" و "قانون‌گذاری" با اوزان بترتیب ۰/۲۱۸، ۰/۱۶۱، ۰/۱۴۲، ۰/۱۰۹ و ۰/۰۹۲ در رتبه‌های دوم الی ششم قرار داشتند. بررسی معیارهای فرعی نیز نشان داد که معیار "مدیریت صیادان غیر مجاز" با وزن نهایی ۰/۱۲۱۳ در رتبه نخست از نظر اهمیت و جایگاه قرار داشت و معیار "تدوین قوانین" با وزن نهایی ۰/۰۱۵۳ از کمترین اهمیت برخوردار بود. بر اساس اطلاعات بدست آمده در این مطالعه یک الگوی مدیریت فرهنگی جهت کاهش صید غیر مجاز ارائه شد که این الگو می‌تواند به عنوان مبنایی برای مدیران شیلاتی جهت مدیریت دقیق‌تر و صحیح‌تر صید غیر مجاز در استان هرمزگان مورد استفاده قرار گیرد.

لغات کلیدی: مدیریت فرهنگی، سیاست‌های فرهنگی، صید غیر مجاز، استان هرمزگان

*نویسنده مسئول

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

مقدمه

در سراسر دنیا صید و صیادی سهم بسزایی در ارزآوری، تغذیه، سلامت، اشتغال، امرار معاش و گذران اوقات فراغت صدها میلیون نفر دارد. اما در کنار مزایایی که برای جامعه انسانی فراهم کرده است، مضراتی نیز دارد که درصورت عدم کنترل و مدیریت آنها نه تنها سبب کاهش یا نابودی این مزایا بلکه منجر به آسیب جدی و جبران‌ناپذیر به زیست‌بوم‌های دریایی نیز می‌شود (Cochrane and Garcia, 2009). با افزایش جمعیت جهانی، انتظار بر این است که تقاضا برای استفاده از منابع پروتئینی آبزیان نیز افزایش یابد و تقریباً اکثر مدیران و محققین بر موضوع به مخاطره افتادن امنیت غذایی در آینده به اجماع رسیده‌اند (صمدی میارکلائی و همکاران، ۱۳۹۴؛ دلیری و همکاران، ۱۳۹۵). در سال‌های اخیر، رشد اقتصادی و صنعتی، همچنین نیاز غذایی جمعیت رو به افزایش و کیفیت برتر پروتئین آبزیان، صید در دریاها و آبهای سرزمینی را توسعه بخشیده که این امر منجر به کاهش چشمگیر بسیاری از ذخایر با ارزش دریایی شده است (FAO, 2018). با توجه به این موضوع مدیریت بر صید آبزیان امری ضروری می‌باشد. مبنای مدیریت صید، تضمین تأمین سود بلند مدت برای جامعه انسانی و نیز تضمین دراز مدت برای بهره‌برداری پایدار و مسئولانه منابع آبزیان و حفظ تنوع گونه‌ای آنها و نیز حفظ یکپارچگی زیست‌بوم می‌باشد (Beddington *et al.*, 2007). اما در این میان، موضوع صید غیر مجاز آبزیان یکی از مسائلی است که برنامه‌های مدیریتی را با چالش مواجه نموده است بطوریکه صید غیر مجاز روند مدیریت بهبود وضعیت ذخایر آسیب‌پذیر آبزیان را دچار نقصان کرده و سبب بروز معضلات متعدد زیست محیطی شده است و سالانه میلیون‌ها دلار ضرر اقتصادی نیز ببار می‌آورد (Sumaila *et al.*, 2006; Agnew *et al.*, 2009). امروزه جمعیت ماهیان تجاری در اکثر زیست‌بوم‌های جهان از جمله خلیج فارس و دریای عمان به علت صید غیر مجاز، بشدت کاهش یافته است. تکثیر طبیعی ذخایر باقیمانده هم به دلیل تخریب بسترهای تخم‌ریزی، فشار صید بالا و آلودگی بسختی انجام می‌شود. به طور کلی، صید غیر مجاز موضوعی است که ریشه‌های آن را باید در زمینه‌های مختلفی جستجو کرد. مسائل اقتصادی مربوط به امرار معاش صیادان، عدم آگاهی از اثرات منفی صید غیر مجاز، فرهنگ تقلید صید از پیشینیان، سیاست‌های غلط فرهنگی در مناطق حوزه دریا و موضوعاتی از این قبیل از جمله مواردی است که منجر به شکل‌گیری و رشد صید غیر مجاز گردیده است. در همین راستا، ضرورت بررسی هر کدام از موارد مذکور به منظور ارزیابی وضعیت صید غیر مجاز در کشور بسیار حائز اهمیت است.

خلیج فارس به عنوان یک زیست‌بوم بسیار ارزشمند، در دسترس استفاده و بهره‌برداری ساکنان این حوزه قرار دارد. در سال‌های اخیر بنابر آمار ارائه شده از مراجع ذیربط، در اثر سوء استفاده برخی از سودجویان صنعت صید و صیادی و صید بی‌رویه و بالاتر از ظرفیت مجاز در طول یک دوره، تعادل و پایداری آن دستخوش تغییراتی شده و در حال برهم خوردن است. استان هرمزگان با توجه به موقعیت جغرافیایی و مناطق ساحلی و زیست‌بوم‌های مرتبط با آنها نقش بسزایی در زندگی صیادان صنعتی و سنتی دارد (فلاحتی مروست، ۱۳۸۷). اما متأسفانه بومیان ساکن در نوار ساحلی این استان، درصد بالایی را از صید غیر مجاز در منطقه خلیج فارس انجام می‌دهند که به دلایلی غیر از مصرف خوراکی می‌باشد. در حال حاضر، همه شناورهای مجاز به صید میگو، از اوایل تا اواخر فصل برداشت میگو، اقدام به ترال‌کشی در محدوده صیدگاه‌های اعلام شده می‌نمایند که اثرات زیانباری را بر محیط زیست و دیگر آبزیان وارد می‌آورد. اجرای مدیریتی که بتواند تعداد تورکشی‌ها را در طول فصل صید کاهش دهد، علاوه بر کاهش اثرات صید بر محیط زیست و دیگر آبزیان، صرفه‌جویی‌های اقتصادی زیادی نیز برای بهره‌برداران در بر خواهد داشت. باتوجه به این موضوع و نظر به اینکه ذخایر آبزی منابعی هستند که برداشت کمتر از حد مجاز از آنها باعث اتلاف آن در دریاها و بهره‌برداری بیش از حد باعث تخریب و خسارت دیدن صیدگاه‌ها می‌شود که متأسفانه این مشکل دامن‌گیر صید ایران نیز شده است، ایجاد یک سیستم مدیریت صید که بتواند به عنوان یک بازوی مناسب دست‌اندرکاران این بخش را یاری دهد، ضروری

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

بنظر می‌رسد. یکی از موضوعاتی که می‌توان به عنوان راهکاری برای کاهش صید غیر مجاز برای آن برنامه‌ریزی نمود و از آن نتیجه بدست آورد، مسائل فرهنگی می‌باشد. مدیریت‌های فرهنگی در مسیر دستیابی به اهداف توسعه فرهنگی ناگزیر به استفاده از روش‌ها و تکنیک‌هایی هستند که سیاست‌گذاری فرهنگی، در رتبه نخست این اولویت‌بندی و از با اهمیت‌ترین آنهاست. از اینرو، تلاش برای کاهش صید غیر مجاز از طریق سیاست‌های فرهنگی بسیار حائز اهمیت است. طی سال‌های اخیر مطالعات معتددی در زمینه کاهش صید غیر مجاز در سراسر دنیا انجام شده و راهکارهای مختلف مدیریتی ارائه شده است که از جمله می‌توان به سیاست خرید شناورهای صیادی غیر مجاز در کره جنوبی (Cho, 2012)، ایجاد یکسری قوانین برای کنترل بازارهای تجارت تون ماهیان در منطقه غرب اقیانوس آرام (Miller *et al.*, 2014)، تحریم اشخاص حقیقی یا حقوقی که از قوانین مصوب پیروی نمی‌کنند در اسپانیا (Garza-Gil *et al.*, 2015) و انجام یکسری اقدامات اثربخش در زمینه مدیریت صید و داشتن گشت‌های حفاظتی قوی در برخی از کشورها (Petrossian, 2015) اشاره کرد. تدوین استراتژی‌های لازم در زمینه مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی نیز یکی از راهکارهایی می‌باشد که در کشورهای در حال توسعه از سالها پیش آغاز شده و در زمینه صید غیر مجاز نیز پیاده‌سازی شده است. از اینرو، ضرورت بکارگیری این استراتژی‌ها در کشور ما به عنوان یک کشور در حال توسعه، نیازمند بررسی‌ها و تحقیقات زیادی می‌باشد که انجام این مطالعه می‌تواند کمک زیادی در این زمینه نماید. با توجه به مباحث مذکور، هدف از انجام این مطالعه، تدوین استراتژی‌های کارشناسی‌شده و دقیق با ارائه الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی جهت کاهش صید غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان بوده است.

روش کار

در این پژوهش جهت ارائه الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی کاهش صید غیر مجاز، معیارهای اصلی و فرعی دخیل در کاهش صید غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان، با مطالعه مستندات و پژوهش‌های صورت گرفت و نیز استفاده از پرسشنامه برآورد گردید. جهت سهولت در مراحل محاسباتی، معیارهای اصلی و فرعی مورد بررسی به اختصار نامگذاری شد (جدول ۱). جامعه آماری پژوهش، شامل متخصصان و کارشناسان حوزه شیلات استان هرمزگان بود که از این میان با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ۱۵ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شد.

پرسشنامه پژوهش حاضر به روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP) تدوین گردید و با استفاده از پرسشنامه ساعتی، به جمع‌آوری نظریات خبرگان پرداخته شد. به منظور بررسی روایی پرسشنامه، از نظر خبرگان استفاده شد و روایی پرسشنامه به تأیید خبرگان مربوطه رسید (جمالی و ولی نسب، ۱۳۹۰). همچنین، پایایی پرسشنامه با استفاده از شاخص نرخ ناسازگاری مقایسه‌های زوجی که با نرم‌افزار Expert Choice11 محاسبه و اعلام شد، محاسبه گردید. در این روش در صورتی که در هر کدام از مقایسه‌های انجام شده، نرخ ناسازگاری بدست آمده کمتر از ۰/۱ باشد، مقایسات زوجی انجام شده مورد تأیید و در سطح قابل قبول می‌باشد، اما در صورتی که نرخ ناسازگاری بزرگتر از ۰/۱ باشد، نشان‌دهنده تناقض در ارزیابی‌ها و قضاوت‌های خبرگان می‌باشد (Saaty, 1990). پس از تکمیل پرسشنامه‌ها از سوی پاسخگویان، داده‌های خام حاصل از تحقیقات میدانی و مصاحبه‌های صورت گرفته، با استفاده از نرم افزار Expert Choice11 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با محاسبه میانگین هندسی از نظرات خبرگان که به عنوان ورودی برای نرم‌افزار Expert Choice محسوب می‌شد، وزن نسبی و نهایی معیارهای فرعی بدست آمد که وزن نهایی هر معیار فرعی، از طریق حاصل‌ضرب وزن نسبی آن معیار فرعی در وزن معیار اصلی در همان خوشه، محاسبه شد.

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

جدول ۱: نامگذاری معیارهای اصلی و فرعی (قیومی و همکاران، بر اساس نظریات خبرگان)

Table 1: Nomination of main and secondary criterions (Ghaiyoomi *et al.*, according to the opinions of experts)

معیار اصلی	علامت اختصاری	حوزه مدیریت فرهنگی	معیار فرعی	علامت اختصاری
آگاهی‌بخشی	C1	سازماندهی	آگاهی از آسیب‌های زیست محیطی ناشی از صید غیر مجاز	C11
			آگاهی از آسیب‌های اقتصادی ناشی از صید غیر مجاز	C12
			آگاهی از امکان جایگزین شغل‌های جدید	C13
مشارکت	C2	بسیج نیروها و منابع	مشارکت در طرح‌های صید مجاز	C21
			مشارکت در تصمیم‌گیری جهت برخورد با صید غیر مجاز	C22
			مشارکت در همکاری با دستگاه‌های نظارتی	C23
			مشارکت در تعیین روش‌های جایگزین صید غیر مجاز	C24
آموزش	C3	هدایت و رهبری	آموزش روش‌های صید مجاز	C31
			آموزش زمان و میزان صید مجاز	C32
			آموزش حرفه‌های جایگزین صید غیر مجاز	C33
مدیریت و برنامه‌ریزی	C4	برنامه‌ریزی	مدیریت کشتی‌ها و ابزار صید غیر مجاز	C41
			مدیریت صیادان غیر مجاز	C42
			برنامه‌ریزی جهت زمان‌بندی صید مجاز	C43
مسائل فرهنگی	C5	فرهنگ‌سازی	عبور از سنت‌های گذشته صید	C51
			تغییر نگرش به شغل اجدادی	C52
			ترویج فرهنگ صید مجاز	C53
			آموزش فرهنگ زیست محیطی	C54
قانون‌گذاری	C6	کنترل و نظارت	تدوین قوانین	C61
			نظارت بر اجرای قوانین	C62
			استمرار قوانین	C63
			بروز نمودن قوانین	C64

نتایج

بررسی وضعیت معیارهای اصلی

ماتریس مقایسه‌های زوجی معیارهای اصلی با توجه به هدف

به منظور ارائه الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی کاهش صید غیرمجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان شش معیار اصلی شامل آگاهی بخشی (C1)، مشارکت (C2)، آموزش (C3)، مدیریت و برنامه ریزی (C4)، مسائل فرهنگی (C5) و قانون‌گذاری (C6) استخراج شد که به صورت دو به دو با یکدیگر مقایسه شد (جدول ۲).

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

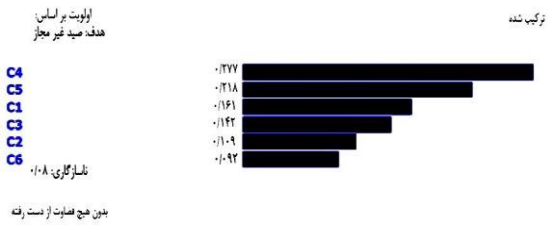
جدول ۲: ماتریس مقایسات زوجی معیارهای اصلی با توجه به هدف

Table 2: The matrix of pair-wised comparisons of main criterions with respect to the Goal

	C1	C2	C3	C4	C5	C6
C1		۲/۴۴۹۴۹	(۱/۴۱۴۲۱)	(۲/۴۴۹۴۹)	(۲/۴۴۹۴۹)	۳/۴۶۴۱
C2			۱/۴۱۴۲۱	(۲/۴۴۹۴۹)	(۲/۴۴۹۴۹)	۱/۴۱۴۲۱
C3				(۱/۴۱۴۲۱)	(۱/۴۱۴۲۱)	۱/۴۱۴۲۱
C4					۲/۴۴۹۴۹	۱/۴۱۴۲۱
C5						۲/۴۴۹۴۹
C6	ناسازگاری: ۰/۰۸					

C1: آگاهی‌بخشی، C2: مشارکت، C3: آموزش، C4: مدیریت و برنامه‌ریزی، C5: مسائل فرهنگی، C6: قانون‌گذاری

پس از جمع‌آوری نظر خبرگان و انجام محاسبات در نرم‌افزار Expert Choice نسخه ۱۱، اوزان معیارهای اصلی با توجه به هدف مطابق با شکل ۱ بدست آمد. با توجه به شکل ۱ معیار مدیریت و برنامه‌ریزی با وزن ۰/۲۷۷ دارای بیشترین اهمیت و معیار قانون‌گذاری با وزن ۰/۰۹۲ دارای کمترین اهمیت بود.

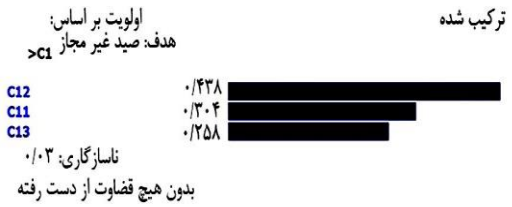

شکل ۱: اوزان معیارهای اصلی با توجه به هدف

Figure 1: The weights of the main criterions with respect to the Goal

بررسی وضعیت معیارهای فرعی

بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار آگاهی‌بخشی

شکل ۲ که از اجماع نظر خبرگان و محاسبات نرم‌افزار Expert Choice در رابطه با معیارهای فرعی مربوط به معیار آگاهی‌بخشی حاصل شد، نشان داد که معیار آگاهی از آسیب‌های اقتصادی ناشی از صید غیر مجاز با وزن ۰/۴۳۸ از بیشترین اهمیت برخوردار بود و معیارهای آگاهی از آسیب‌های زیست محیطی ناشی از صید غیر مجاز و آگاهی از امکان جایگزین شغل‌های جدید با اوزان به ترتیب ۰/۳۰۴ و ۰/۲۵۸ در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشتند.

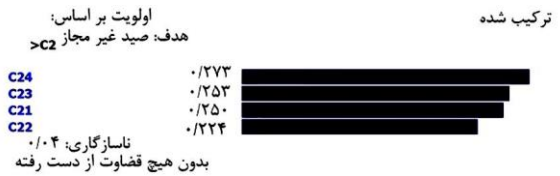

شکل ۲: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار آگاهی‌بخشی

Figure 2: The weights of the secondary criterions according to notification

بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار مشارکت

بررسی نظر خبرگان در ارتباط با معیارهای فرعی مشارکت نشان داد که از بین چهار معیار فرعی مربوط به این مقوله، معیار مشارکت در طرح‌های صید مجاز به عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین معیار بود و سایر معیارها از اهمیت کمتری برخوردار بودند (شکل ۳).

شکل ۳: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار مشارکت

Figure 3: The weights of the secondary criterions according to communion

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار آموزش

با توجه به بررسی‌های انجام شده در ارتباط با سه معیار فرعی مربوط به معیار اصلی آموزش، شامل آموزش حرفه‌های جایگزین صید غیر مجاز، آموزش زمان و میزان صید مجاز و آموزش روش‌های صید مجاز، مشخص شد که بیشترین نتیجه‌بخشی در این زمینه جهت کاهش صید غیر مجاز از طریق آموزش روش‌های صید مجاز بدست آمد. سایر روش‌های آموزش شامل آموزش زمان و میزان صید مجاز و آموزش حرفه‌های جایگزین صید غیر مجاز در مقایسه دارای اهمیت کمتری بودند (شکل ۴).

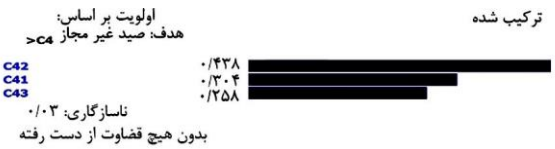

شکل ۴: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار آموزش

Figure 4: The weights of the secondary criterions according to training

بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار مدیریت و برنامه‌ریزی

نتایج مربوط به بررسی‌های انجام شده در زمینه معیار مدیریت و برنامه‌ریزی، نشان داد که چنانچه مدیران شیلاتی برنامه‌های مدیریتی خود را به سمت مدیریت هر چه بیشتر و بهتر صیادان غیر مجاز سوق دهند، نتایج بهتری بدست خواهد آمد (وزن بدست آمده = ۰/۴۳۸، شکل ۵). شکل ۵ نشان داد که برنامه‌های مدیریتی در زمینه مدیریت کشتی‌ها و ابزار صید غیر مجاز و برنامه‌ریزی جهت زمان‌بندی صید مجاز از اهمیت کمتری جهت کاهش صید غیر مجاز برخوردار بودند.

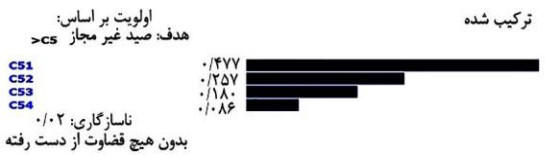

شکل ۵: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار مدیریت و برنامه‌ریزی

Figure 5: The weights of the secondary criterions according to management and schematization

بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار مسائل فرهنگی

با توجه به اوزان بدست آمده از بررسی معیارهای فرعی مسائل فرهنگی، مشخص گردید که از بین مسائل فرهنگی مختلف مورد بررسی در این مطالعه، معیار فرهنگی عبور از سنت‌های گذشته صید با کسب وزن ۰/۴۷۷ در مقایسه با سایر معیارهای فرهنگی مدیریتی جهت کاهش صید غیر مجاز، دارای بیشترین اهمیت و تأثیرگذاری بود و با فرهنگ‌سازی در این زمینه می‌توان به بیشتر نتیجه مثبت دست یافت (شکل ۶). فرهنگ‌سازی در سایر زمینه‌ها شامل تغییر نگرش به شغل اجدادی، ترویج فرهنگ صید مجاز و آموزش فرهنگ زیست محیطی کمتر می‌تواند در این زمینه مفید واقع شود (شکل ۶).

شکل ۶: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار مسائل فرهنگی

Figure 6: The weights of the secondary criterions according to cultural issues

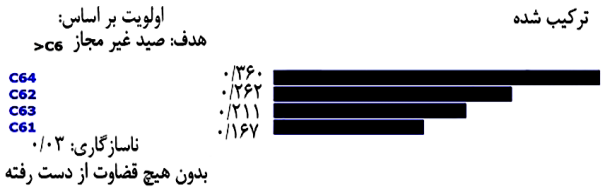
بررسی اولویت معیارهای فرعی بر اساس معیار قانون‌گذاری

در بررسی معیارهای فرعی مربوط به معیار اصلی قانون‌گذاری شامل تدوین قوانین، نظارت بر اجرای قوانین، استمرار قوانین و بروز نمودن قوانین، با توجه به نتایج بدست آمده مشخص شد که با بروز نمودن قوانین بیش از سایر مسائل مربوط به قانون‌گذاری می‌توان در جهت کاهش صید غیر مجاز، مدیریت‌های لازم را اعمال نمود (وزن بدست آمده=۰/۳۶۰، شکل ۷). تدوین قوانین در مقایسه با سایر معیارها کمک کمتری می‌توانست در این زمینه بکند (شکل ۷).

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

شکل ۷: اوزان معیارهای فرعی بر اساس معیار قانون‌گذاری

Figure 7: The weights of the secondary criterions according to legislation

محاسبه اوزان نهایی معیارهای اصلی و فرعی و رتبه‌بندی نهایی آن‌ها

با استفاده از پرسشنامه ساعتی، به جمع‌آوری نظریات خبرگان پرداخته شد. با محاسبه میانگین هندسی از نظریات خبرگان، مراحل محاسبات وزن معیارها، وزن نسبی معیارهای فرعی و نیز وزن نهایی معیاری‌های فرعی بدست آمد (جدول ۳). با توجه به جدول ۳، معیار مدیریت صیادان غیر مجاز (C41) از زیرمجموعه معیار اصلی مدیریت و برنامه‌ریزی (C4) با وزن نهایی ۰/۱۲۱۳ در رتبه نخست از نظر اهمیت و جایگاه قرار داشت و معیار تدوین قوانین (C64) از زیرمجموعه معیار اصلی قانون‌گذاری (C6) با وزن نهایی ۰/۰۱۵۳ از کمترین اهمیت برخوردار بود.

جدول ۳: اوزان نسبی و نهایی معیارهای فرعی و اولویت‌بندی آن‌ها

Table 3: Relative and final weights of secondary criterions and priority of them

شاخص اصلی	سیاست انتخابی	وزن شاخص اصلی	شاخص فرعی	وزن نسبی	وزن نهایی	رتبه
آگاهی‌بخشی (C1)	سازماندهی	۰/۱۶۱	آگاهی از آسیب‌های اقتصادی ناشی از صید غیر مجاز (C11)	۰/۴۳۸	۰/۰۷۰۵	۶
			آگاهی از آسیب‌های زیست محیطی ناشی از صید غیر مجاز (C12)	۰/۳۰۴	۰/۰۴۸۹	۸
			آگاهی از امکان جایگزین شغل‌های جدید (C13)	۰/۲۵۸	۰/۰۴۱۵	۹
مشارکت (C2)	بسیج نیروها و منابع	۰/۱۰۹	مشارکت در طرح‌های صید مجاز (C21)	۰/۲۷۳	۰/۰۲۹۷	۱۳
			مشارکت در تصمیم‌گیری جهت برخورد با صید غیر مجاز (C22)	۰/۲۵۳	۰/۰۲۷۵	۱۴
			مشارکت در همکاری با دستگاه‌های نظارتی (C23)	۰/۲۵۰	۰/۰۲۷۲	۱۵
			مشارکت در تعیین روش‌های جایگزین صید غیر مجاز (C24)	۰/۲۲۴	۰/۰۲۴۴	۱۶
آموزش (C3)	هدایت و رهبری	۰/۱۴۲	آموزش روش‌های صید مجاز (C31)	۰/۶۵۰	۰/۰۹۲۳	۳
			آموزش زمان و میزان صید مجاز (C32)	۰/۲۳۲	۰/۰۳۲۹	۱۲
			آموزش حرفه‌های جایگزین صید غیر مجاز (C33)	۰/۱۱۷	۰/۰۱۶۶	۲۰
مدیریت و برنامه‌ریزی (C4)	برنامه‌ریزی	۰/۲۷۷	مدیریت صیادان غیر مجاز (C41)	۰/۴۳۸	۰/۱۲۱۳	۱
			مدیریت کشتی‌ها و ابزار صید غیر مجاز (C42)	۰/۳۰۴	۰/۰۸۴۲	۴
			برنامه‌ریزی جهت زمان‌بندی صید مجاز (C43)	۰/۲۵۸	۰/۰۷۱۴	۵
مسائل فرهنگی (C5)	فرهنگ‌سازی	۰/۲۱۸	عبور از سنت‌های گذشته صید (C51)	۰/۴۷۷	۰/۱۰۳۵	۲
			تغییر نگرش به شغل اجدادی (C52)	۰/۲۵۷	۰/۰۵۶۰	۷
			ترویج فرهنگ صید مجاز (C53)	۰/۱۸۰	۰/۰۳۹۲	۱۰
			آموزش فرهنگ زیست محیطی (C54)	۰/۰۸۶	۰/۰۱۸۷	۱۹
قانون‌گذاری (C6)	کنترل و نظارت	۰/۰۹۲	تدوین قوانین (C61)	۰/۱۶۷	۰/۰۱۵۳	۲۱
			نظارت بر اجرای قوانین (C62)	۰/۲۶۲	۰/۰۲۴۱	۱۷
			استمرار قوانین (C63)	۰/۲۱۱	۰/۰۱۹۴	۱۸
			بروز نمودن قوانین (C64)	۰/۳۶۰	۰/۰۳۳۱	۱۱

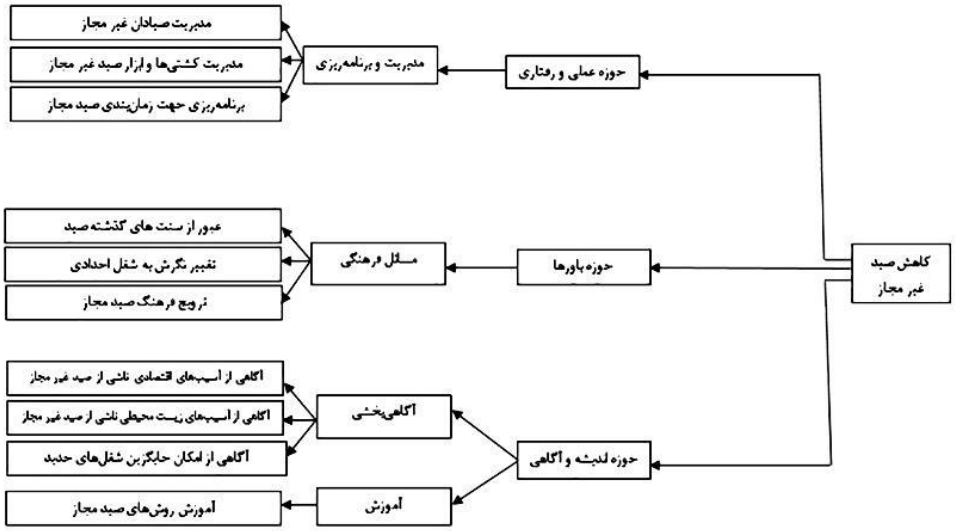

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

الگوی پیشنهادی مدیریت فرهنگی ساماندهی صید غیر مجاز بر اساس سیاست‌های فرهنگی

بر اساس یافته‌های مطالعه حاضر که حاصل اطلاعات میدانی و نیز مصاحبه با خبرگان و کارشناسان حوزه شیلات استان هرمزگان بود، الگوی پیشنهادی زیر به عنوان راهبردی در جهت مدیریت و ساماندهی کاهش صید غیر مجاز بر اساس سیاست‌های فرهنگی ارائه گشت (شکل ۸). همین شکل نشان می دهد که در اجرای مدیریت فرهنگی بر اساس سیاست‌گذاری‌های فرهنگی جهت کاهش صید غیر مجاز، سه حوزه عملی و رفتاری، حوزه باورها و حوزه اندیشه و آگاهی، بترتیب به عنوان مهم‌ترین مسائل مطرح بودند که با ورود به این حوزه‌ها و سرمایه‌گذاری بر عملکرد و رفتار صیادان، باورها و عقاید آنها و نیز آگاهی دادن به آنها می‌توان نتایج مثبتی بدست آورد. با توجه به مطالعه حاضر و الگوی ارائه شده در شکل ۸، بیشترین تأثیرگذاری در حوزه‌های مذکور به ترتیب از طریق شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی، مسائل فرهنگی، آگاهی‌بخشی و آموزش بدست آمد.

شکل ۸: الگوی پیشنهادی ارائه شده جهت مدیریت و ساماندهی کاهش صید غیر مجاز در استان هرمزگان

Figure 8: Proposed pattern for management of the reduction of illegal fishing in Hormuzgan Province

بحث

در حال حاضر و با توجه به کاهش چشمگیر ذخایر آبزیان، مدیران جهانی شیلات به میزان قابل توجهی نگران وضعیت آینده آبزیان می‌باشند که با خطرات زیادی از جمله انقراض گونه‌های مختلف آبزی، روبرو می‌باشد. اکثر مدیران شیلاتی بر این موضوع اتفاق نظر دارند که یک دلیل عمده افزایش این نگرانی جهانی، پدیده صید غیر مجاز می‌باشد به طوری که در گزارش‌های پروژه صید پایدار سازمان ملل متحد اصلی‌ترین مانع دستیابی به صید پایدار در دریاهای باز و در آبهای سرزمینی، پدیده صید غیر مجاز معرفی شده است. لذا، اهمیت مدیریت شیلات نه تنها به دلیل سهم عمده‌ای که آبزیان در تأمین غذای مصرفی جامعه دارند بلکه به علت نقش مهم آنها در پایداری زیست‌بوم، روز به روز در حال گسترش است. به منظور دستیابی به رشد و توسعه پایدار و اجرای برنامه‌های مدیریتی تدوینی و تقنینی در هر کشور، وجود بستر و زیرساخت‌های لازم در حوزه‌های سیاست، اقتصاد و فرهنگ امری انکارناپذیر و ضروری است. مطالعه حاضر از رویکرد سیاست‌گذاری فرهنگی جهت مدیریت بر صید غیر مجاز استفاده کرده است. سیاست‌گذاری فرهنگی هدف عامِ تاثیرگذاری در حوزهٔ

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

فرهنگ و توسعه فرهنگی را دنبال می‌کند. سال‌هاست که سیاست‌گذاران به این امر اذعان دارند که تحولات در شاخص‌های کلان اجتماعی نظیر شاخص‌های جمعیتی، شاخص‌های مشارکت اجتماعی-سیاسی، شاخص‌های رفاه اجتماعی و مقولات دیگری چون آموزش، بهداشت و آسیب‌های اجتماعی همگی از سیاست‌گذاری فرهنگی تأثیر می‌پذیرند (همایون و جعفری هفتخوانی، ۱۳۸۷).

بر اساس نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل معیارهای اصلی و فرعی مؤثر در کاهش صید غیر مجاز و نیز عوامل مرتبط با سیاست‌های فرهنگی در بخش بررسی تکنیک SWOT، الگوی مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی جهت کاهش صید غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان مطابق با شکل ۸ بدست آمد. بر این اساس می‌توان اینگونه بیان نمود که مدیریت فرهنگی مبتنی بر سیاست‌های فرهنگی صید غیر مجاز، از سه حوزه عملی و رفتاری، باورها و نیز حوزه اندیشه و آگاهی قابل ورود بود که بیشترین اهمیت و تأثیر آن را می‌توان بترتیب در شاخص‌های مدیریت و برنامه‌ریزی، مسائل فرهنگی، آگاهی‌بخشی و آموزش جستجو نمود.

بر اساس این الگو می‌توان نتیجه گرفت که در ارتباط با مسائل فرهنگی، عبور از سنت‌های گذشته صید غیر مجاز و تغییر نگرش به شغل صیادی به عنوان شغل اجدادی و نیز ترویج فرهنگ صید مجاز از طریق ساماندهی و طرح‌های تشویقی از مهم‌ترین شاخص‌های قابل بحث بوده که در این پژوهش بدست آمده است.

در رابطه با شاخص آگاهی‌بخشی آنچه مسلم است و می‌تواند کمک‌کننده و مؤثر جهت کاهش صید غیر مجاز باشد، در وهله اول آگاه نمودن ساکنان منطقه و بخصوص صیادان غیر مجاز از آسیب‌های ناشی از صید غیر مجاز می‌باشد که این آسیب‌ها شامل آسیب‌های اقتصادی و زیست محیطی جبران‌ناپذیر می‌باشد. در مرحله بعد با آگاه ساختن ساکنان منطقه از این موضوع که می‌توانند شغل‌های جدید دیگری را ایجاد و جایگزین شغل صیادی نمایند می‌توان تا حد زیادی فرهنگ غلط صید غیر مجاز آبزیان را کنترل کرده و آن را کاهش داد.

آموزش ساکنان منطقه و صیادان جهت بکارگیری روش‌های صید مجاز شامل زمان و مکان مناسب صید، عدم استفاده از تجهیزات و مواد مضر برای سایر آبزیان و نیز عدم صید آبزیان غیرمصرفی هنگام صید با روش‌های غیر مجاز، یکی دیگر از عوامل بسیار مؤثر در مدیریت فرهنگی صید و صیادان غیر مجاز در نوار ساحلی استان هرمزگان می‌باشد.

در ارتباط با مدیریت و برنامه‌ریزی برای کاهش صید غیر مجاز می‌توان اینگونه مطرح نمود که با تلاش بیشتر در جهت کنترل و نظارت دقیق بر فعالیت‌های صیادان غیر مجاز می‌توان از اقدام آنان در فصول غیر مجاز صید و نیز بکارگیری روش‌های غیر مجاز صید جلوگیری نمود. از دیگر اقداماتی که می‌توان در این زمینه انجام داد، مدیریت بر کشتی‌ها و ابزارهای صیادی غیر مجاز است که بایستی در قالب برنامه‌هایی بلند مدت و ویژه در دستورکار شیلات قرار گیرد تا بتوان آمار صید غیر مجاز را کاهش داد. تشویق صیادان غیر مجاز به صید در زمان‌ها (فصول) و مکان‌های مجاز صید از طریق ارائه طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و فرهنگی نیز می‌تواند به عنوان یکی دیگر از راهکارهای مؤثر جهت کاهش صید غیر مجاز باشد.

طی سال‌های اخیر مطالعاتی در سراسر دنیا جهت مدیریت صید غیر مجاز انجام شده است که از جمله آنها می‌توان به مطالعات ذیل اشاره نمود: Leroy و همکاران (۲۰۱۶) گزارش کردند که تا زمانی که صید ناشی از فعالیت‌های غیر مجاز در بازارهای تجارت ماهی به ارز تبدیل می‌شود، تداوم و رشد روز افزون این معضل را بدنبال دارد. برخی کشورهای اتحادیه اروپا بتازگی یکسری قوانین و الزامات نظارتی بیشتری در بازارهای خود اجرا کردند که هر کدام از این قوانین، دارای یکسری محدودیت‌ها و یکسری نقاط قوت هستند. Cisneros-Montemayor و همکاران (۲۰۱۳) میزان صید غیر مجاز در آبهای دریایی مکزیک را تخمین زدند. طبق گزارش آنها طی سال‌های ۲۰۱۰-۱۹۵۰، میزان کل صید تقریباً دو برابر آمار منتشره مسئولین شیلات بود. آنها اظهار داشتند، این موضوع خطری بسیار جدی برای ذخایر دریایی مکزیک است و همه نهادهای ذیربط باید در جهت افزایش نظارت و کنترل

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

بر امر صید و صیادی تلاش کنند. به طور کلی، رویکردهای مختلف مدیریتی شامل سیاست خرید شناورهای صید غیر مجاز (Cho, 2012)، استفاده از گشت‌های حفاظتی قوی در برخی از کشورها (Petrossian, 2015) و ... جهت کنترل و کاهش صید غیر مجاز استفاده شده است.

در مجموع، این مطالعه با بررسی یک سری معیارهای اصلی و فرعی دخیل در کاهش صید غیر مجاز در استان هرمزگان، اطلاعات با ارزشی را فراهم کرده و بر اساس این اطلاعات یک الگوی مدیریت فرهنگی را جهت کاهش صید غیر مجاز ارائه کرده است که این اطلاعات می‌تواند به عنوان مبنایی برای مدیران شیلاتی جهت مدیریت دقیق‌تر و صحیح‌تر صید غیر مجاز در استان هرمزگان مورد استفاده قرار گیرد. با توجه به نتایج بدست آمده، مدیران شیلاتی می‌توانند با سرمایه‌گذاری در حوزه رفتاری و عملکردی صیادان غیر مجاز و مدیریت صحیح آنها، بهترین اثربخشی را در زمینه کاهش صید غیر مجاز بر اساس سیاست‌گذاری‌های فرهنگی بدست آورند و نیز آنچه از نتایج این مطالعه مسلم است، سیاست‌گذاری‌های فرهنگی مبتنی بر قانون‌گذاری جهت کنترل صید صیادان غیر مجاز، کمترین نتیجه ممکن را بهمراه خواهند داشت.

تشکر و قدردانی

از بذل عنایت و همکاری مدیریت و کلیه کارشناسان اداره کل شیلات استان هرمزگان به خاطر حمایت‌های بی‌دریغشان در انجام این پژوهش، تقدیر و تشکر می‌شود.

منابع

جمالی، غ. و ولی نسب، ت.، ۱۳۹۰. شناسایی عوامل مؤثر بر بهره‌وری شرکت‌های صیادی استان بوشهر و رتبه‌بندی آن‌ها با استفاده از تکنیک فرایند تحلیل سلسله مراتبی گروهی (GAHP). مجله علمی شیلات ایران، شماره ۴، صفحات ۴۲-۳۳. Doi: 10.22092/ISFJ.2017.110021

دلیری، م.، کامرانی، ا. و پیغمبری، س.ی.، ۱۳۹۵. بررسی صید غیر مجاز ماهی حلوا سفید، با استفاده از تورهای گوشگیر ثابت در آب‌های ساحلی جزیره قشم (استان هرمزگان). مجله بوم‌شناسی آبزیان، شماره ۳، صفحات ۳۲-۲۲.

صمدی میار کلائئ، ح.، صمدی میار کلائئ، ح. و مشازمینی، م.، ۱۳۹۴. توسعه کارآفرینی گامی در جهت پیشبرد اهداف اقتصادی و اجتماعی شیلات: تبیین و رتبه‌بندی عوامل محیطی (زمینه‌ای) مؤثر با استفاده از رویکرد دلفی فازی و AHP فازی. مجله علمی شیلات ایران، شماره ۳، صفحات ۱۳۹-۱۲۵. Doi: 10.22092/ISFJ.2017.110198

فلاحتی مروست، ع.، ۱۳۸۷. بیولوژی ماهی سنگسر. دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ۱۲۵ صفحه.

همایون، م.ه. و جعفری هفتخوانی، ن.، ۱۳۸۷. درآمدی بر مفهوم و روش سیاست‌گذاری فرهنگی درس‌هایی برای سیاست‌گذاران. اندیشه مدیریت، شماره ۲، صفحات ۳۵-۵.

Agnew, D.J., Pearce, J., Pramod, G., Peatman, T., Watson, R., Beddington, J.R. and Pitcher, T.J., 2009. Estimating the worldwide extent of illegal fishing. *PLOS One*, 4: e4570. Doi: 10.1371/journal.pone.0004570.

Beddington, J.R., Agnew, D.J. and Clark, C.W., 2007. Current problems in the management of marine fisheries. *Science*, 316: 1713-1716. Doi: 10.1126/science.1137362.

Cho, D.O., 2012. Eliminating illegal bottom trawl fishing in the coastal waters of Korea. *Marine Policy*, 36:321-326. Doi: 10.1016/j.marpol.2011.07.001.

Cisneros-Montemayor, A.M., Cisneros-Mata, M.A., Harper, S. and Pauly, D., 2013. Extent and implications of IUU catch in Mexico's marine fisheries. *Marine Policy*, 39: 283-288. Doi: 10.1016/j.marpol.2012.12.003.

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

Cochrane, K.L. and Garcia, S.M., 2009. A fishery manager's guidebook. John Wiley & Sons. 527 p.

FAO, 2018. The State of World Fisheries and Aquaculture, 243 p.

Garza-Gil, M.D., Amigo-Dobaño, L., Surís-Regueiro, J.C. and Varela-Lafuente, M., 2015. Perceptions on incentives for compliance with regulation. The case of Spanish fishermen in the Atlantic. *Fisheries Research*, 170: 30-38. Doi: 10.1016/j.fishres.2015.05.012.

Leroy, A., Galletti, F. and Chaboud, C., 2016. The EU restrictive trade measures against IUU fishing. *Marine Policy*, 64: 82-90. Doi: 10.1016/j.marpol.2015.10.013.

Miller, A.M., Bush, S.R. and Mol, A.P., 2014. Power Europe: EU and the illegal, unreported and unregulated tuna fisheries regulation in the West and Central Pacific Ocean. *Marine Policy*, 45: 138-145. Doi: 10.1016/j.marpol.2013.12.009.

Petrossian, G.A., 2015. Preventing illegal, unreported and unregulated (IUU) fishing: A situational approach. *Biological Conservation*, 189: 39-48. Doi: 10.1016/j.biocon.2014.09.005.

Saaty, T.L., 1990. How to make a decision: the analytic hierarchy process. *European Journal of Operational Research*, 48(1): 9-26. Doi: 10.1016/0377-2217(90)90057-I.

Sumaila, U.R., Alder, J. and Keith, H., 2006. Global scope and economics of illegal fishing. *Marine Policy*, 30(6): 696-703. Doi: 10.1016/j.marpol.2005.11.001.

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]

Representation of a cultural management pattern according to the cultural policy of the reduction of illegal fishing in the coastal band of Hormuzgan Province

Ghaiyoomi A.A.[1]; Daliri M.[2]; Jahanshahloo F.[1*]

*jahanshahloofarid@gmail.com

1- Faculty of Management & Social Science, Islamic Azad Universiy, Tehran North Branch, Tehran, Iran, P.O. Box 1651153311
2- Faculty of Marine Science and Technology, University of Hormuzgan, Bandar Abbas, Iran, P.O. Box 3995

Abstract

Shrimp illegal fishing has caused many damages to the more than three thousand fishermen in Hormuzgan Province and also the persons who are active indirectly in the production, package, and export industries of this aquatic organism. The purpose of the present study was to represent a cultural management pattern according to the cultural policy of the reduction of illegal fishing in the coastal band of Hormuzgan province. The used method for the study was descriptive-analytical. Statistic society was consisted of fisheries experts of Hormuzgan Province. The method of data collection was based on a questionnaire as well as the study of documentation and researches. The results of the study of main criterions showed that "management and schematization" was the most important 0.277 with the weight of criterion and "cultural issues", "notification", "training", "communion" and "legislation" with the weights of 0.218, 0.161, 0.142, 0.109 and 0.092 were in second to sixth grades, respectively. Investigation of secondary criterions showed that "management of illegal fishermen" with the weight of 0.1213 was in the first grade of importance and "codify of laws" with the weight of 0.0153 was less important. According to the obtained information of this study, a cultural management pattern of the reduction of illegal fishing was represented that could be used as a base for fisheries managers for the more accurate management of illegal fishing in Hormuzgan Province.

Keywords: Cultural management, Cultural policy, Illegal fishing, Hormuzgan Province

*Corresponding author

[Downloaded from isfj.ir on 2026-10-31]

[DOR: 20.1001.1.10261354.1399.29.3.13.5]